

تحلیل محتوای کتب درسی متوسطه اول از منظر

منافع ملی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۲۶

محمدعلی فاطمی نیا *

مهدی نورالهی **

چکیده

پژوهش حاضر درصدد سنجش میزان توجه به مؤلفه‌های منافع ملی در کتاب‌های درسی دوره اول متوسطه است. این پژوهش از بُعد هدف، پژوهشی کاربردی است که به روش توصیفی و تحلیل محتوا انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کتاب‌های درسی دوره اول متوسطه بوده که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند پنج عنوان و چهارده جلد کتاب شامل مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، تفکر و سبک زندگی، فارسی و پیام‌های آسمان در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که از بین پنج بُعد اصلی منافع ملی در کل کتاب‌های منتخب به ترتیب به منافع ایدئولوژیک با ۴۹/۴ درصد، منافع سیاسی، اجتماعی با ۳۲/۵ درصد، منافع رفاهی، اقتصادی با ۹/۶ درصد و منافع دفاعی، امنیتی با ۸/۲ درصد اشاره شده است. همچنین کمترین توجه مربوط به منافع معطوف به نظام بین‌الملل با ۰/۳ درصد بوده است.

واژگان کلیدی: تحلیل محتوا، منافع ایدئولوژیک، منافع سیاسی، اجتماعی، منافع رفاهی، اقتصادی و منافع دفاعی، امنیتی.

* دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تهران و عضو هیئت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (نویسنده مسئول)

fateminia.s@ut.ac.ir

** کارشناس ارشد پژوهشگری دانشگاه پیام نور

فصلنامه مطالعات راهبردی • سال بیست و پنجم • شماره دوم • تابستان ۱۴۰۱ • شماره مسلسل ۹۶

مقدمه

مسائلی از قبیل اینکه مفهوم منافع ملی چیست، چه تمایزی میان آن و دیگر عناوین مشابه، همچون آرمان‌ها و اهداف ملی وجود دارد، چه کسانی حق دارند به تعیین منافع ملی و درجه‌بندی آن بپردازند، منافع ملی کدام است و... ضرورت تحقیق درباره منافع ملی را به‌خوبی نشان می‌دهد، چراکه منافع ملی هم در تحلیل‌های سیاسی اندیشمندان و هم در رفتارها و اعمال سیاسی سیاست‌مداران نفوذ پیدا کرده است. اگر برخی مفاهیم اساسی از قبیل منافع ملی در اذهان دانش‌آموزان و آینده‌سازان نهادینه نشود و ابعاد مختلف این مفهوم در ذهن و تفکر مسئولین آینده نظام ایران شکل نگیرد؛ در آینده‌ای نزدیک که هر یک از آنان عهده‌دار منسبی در اجتماع خواهند بود؛ عملکرد آن‌ها از حد کسب منافع شخصی و حفظ منافع حزبی بالاتر نخواهد رفت و چنانچه طی سالیان متوالی حفظ منافع شخصی و حزبی نسبت به منافع ملی برای مسئولین ارجح باشد و منافع عموم مردم نادیده گرفته شود؛ منجر به ایجاد و گسترش نارضایتی‌های اجتماعی شده و به تبع آن، امنیت ملی و موجودیت نظام با چالش‌های جدی مواجه خواهند شد و این زنگ خطری است که باید به‌طور ویژه به آن توجه شده و توسط مسئولین ذی‌ربط برای آن چاره‌اندیشی شود. از آنجایی که کتاب‌های درسی نقش ویژه‌ای در ایجاد نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی دانش‌آموزان ایفا می‌کنند؛ اگر در قالب پژوهش‌های مشابه میزان توجه به مقوله‌های منافع ملی در کتب درسی مشخص شود، افراد و نهادهای مؤثر در سیاست‌گذاری فعالیت‌های آموزش و پرورش می‌توانند درباره میزان تحقق اهداف کلان مصوب‌شده در اسناد فرادستی آموزش و پرورش اظهار نظر نموده و در صورت لزوم به ارائه راهکارهای مناسب اقدام کنند.

هدف این پژوهش سنجش میزان توجه به مؤلفه‌های منافع ملی در کتب درسی دوره اول متوسطه (کتاب‌های مطالعات اجتماعی، فارسی، فرهنگ و هنر، تفکر و سبک زندگی و پیام‌های آسمان) است. با توجه به اینکه رویکرد این پژوهش اکتشافی است، بنابراین محقق قصد فرضیه‌آزمایی

ندارد. سؤال اصلی پژوهش این است که، تا چه میزان به مؤلفه‌های (منتخب) منافع ملی در کتب درسی دوره اول متوسطه توجه شده است؟

الف) پیشینه پژوهش

تاجیک (۱۳۸۰) در مقاله‌ای با عنوان «منافع ملی ما کدامند؟» با رویکرد اکتشافی آورده است که «منافع» و اهداف ملی، مفاهیمی زمان‌پرورده، مبهم و همراه با تضادهای دوگانه بوده و در نتیجه به دست‌دادن تعریفی ثابت و فراگیر از آن ناممکن می‌نماید. محقق در این مطالعه ضمن بررسی نظرات اندیشمندان در خصوص مفهوم منافع ملی و کارکردهای آن کوشیده است تا از مفهوم منافع ملی ابهام‌زدایی نماید. تاجیک منافع ملی را عبارت از آن هدف اساسی و تعیین‌کننده نهایی می‌داند که راهنمای تصمیم‌گیران یک کشور در خط‌مشی‌گذاری بوده و بازتاب‌دهنده منافع واقعی آحاد یک جامعه (نه صرفاً منافع نخبگان، دولت یا گروه‌های خاص) و دربردارنده «خیر عمومی» است. محقق پیشنهاد می‌کند منافع ملی خود را در چارچوب محورهای زیر سامان دهیم: اسلامیت نظام، جمهوریت نظام، تمامیت ارضی، حاکمیت ملی، وحدت ملی، معیشت ضروری مردم، نظم و امنیت عمومی جامعه، کیان اسلام و مذهب تشیع در جهان، استقلال سیاسی، پرستیژ و افتخارات ملی، تعمیم عدالت و رفاه جامعه، صلح و امنیت بین‌الملل، حفظ محیط زیست.

در مقاله تاجیک با بررسی ادبیات نظری و پیشینه تحقیق به تعیین ابعادی پیشنهادی در خصوص منافع ملی پرداخته شده است در حالی که این پژوهش در نظر دارد تا میزان توجه به مقوله منافع ملی و ابعاد آن را در کتب درسی (پنج عنوان کتاب) دوره اول متوسطه شناسایی کند. شارع‌پور و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بازنمایی مؤلفه‌های هویت ملی در کتب فارسی دوره ابتدایی» که به روش اکتشافی انجام شده است، اشاره می‌کند که اگرچه اغلب، مدرسه را مهم‌ترین ابزار جامعه‌پذیری سیاسی می‌دانند ولی تحقیقات زیادی در مورد جوانب مختلف

مدرسه، از جمله کتب درسی در ایران صورت نگرفته است. بدین منظور به مقایسه میزان فراوانی مؤلفه‌های پنج‌گانه هویت ملی، میراث فرهنگی، جغرافیا، اسطوره‌های ملی، نمادهای ملی در هر کتاب و پایه و نیز ضرایب اهمیت مقوله‌های تحقیق در کلیه دروس می‌پردازد. یافته‌های محقق نشان می‌دهد که در کلیه کتب فارسی دوره ابتدایی، کمترین ضریب اهمیت را مقوله جغرافیا و بیشترین ضریب اهمیت را مقوله میراث فرهنگی کسب نموده است.

قامت (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «منافع ملی و روش‌های دستیابی به آنها» که به روش اکتشافی انجام شده است، اشاره می‌کند که منافع ملی مفهومی منحصر به فرد و مبهم است که در شرایط و کاربردهای گوناگون دارای معانی متفاوتی است. وی قامت منافع ملی را از دو دیدگاه عینی‌گرا و ذهنی‌گرا تشریح می‌کند. محقق به وسیله استخراج نقاط مشترک، تعاریف موجود منافع ملی را عبارت از: هدف‌های عام و همیشگی (حفظ تمامیت ارضی و حفظ حیات کشور) که ملت در راه تحقق آن‌ها فعالیت می‌کند، می‌داند. وی اجزای منافع ملی را از نظر برخی اندیشمندان از قبیل آر. آزگود، پادلفورد و لینکلن و ژاک پلانو بررسی کرده که از جمع‌بندی نظرات آن‌ها می‌توان به اجزای ذیل رسید: تمامیت ارضی، حفظ استقلال، حفظ نهادهای اساسی جامعه، کسب پرستیژ ملی، تقویت قدرت ملی، امنیت ملی، رفاه اقتصادی.

محقق نتیجه می‌گیرد که کشورها نمی‌توانند تهدیدات ناشی از توسعه‌طلبی‌های سرزمینی دیگران، ناآرامی‌های داخلی یا حتی منازعات میان کشورهای دیگر را نادیده بگیرند. از یافته‌های این محقق می‌توان در تعیین مهم‌ترین ابعاد مقوله منافع ملی جهت استفاده در تحلیل محتوای کتب درسی که هدف این پژوهش است، بهره برد.

جدول شماره ۱: آخرین پژوهش‌های صورت گرفته در داخل کشور با محوریت منافع ملی و تحلیل کتب درسی						
ردیف	نام محقق	سال	عنوان تحقیق	ساختار	هدف	روش تحقیق
۱	ابراهیمی، طاهره	۱۳۹۴	تحلیل محتوای کتاب‌های درسی پایه هفتم و هشتم دوره اول متوسطه بر اساس مؤلفه‌های هویت ملی	پایان‌نامه	کاربردی	توصیفی - تحلیل محتوا
۲	حرفتی سبحانی لیل آبادی، محمد	۱۳۹۵	تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه اول برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و فرهنگی در سال تحصیلی ۹۴-۹۵	پایان‌نامه	کاربردی	توصیفی - تحلیل محتوا
۳	یزدی‌زاده، زینب	۱۳۸۸	تحلیل محتوای کتب درسی راهنمایی بر اساس مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی	پایان‌نامه	کاربردی	توصیفی - تحلیل محتوا
۴	منصوری، علی؛ فریدونی، آرزیتا	۱۳۸۸	تبلیغ هویت ملی در کتب درسی، بررسی محتوایی کتاب فارسی دوره ابتدایی	مقاله	کاربردی	توصیفی - تحلیل محتوا
۵	حرفتی سبحانی لیل آبادی محمد؛ پیری موسی	۱۳۹۶	تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	مقاله	کاربردی	توصیفی - تحلیل محتوا
۶	حسین‌زاده، عباس	۱۳۹۲	رابطه ایدئولوژی و منافع ملی در جمهوری اسلامی ایران	پایان‌نامه	کاربردی	توصیفی - کتابخانه‌ای
۷	مسعودی، محمدحسین	۱۳۹۴	مبانی نظام اسلامی با تأکید بر مفهوم منافع و امنیت ملی در آرا و اندیشه‌های حضرت امام خمینی (ره)	پایان‌نامه	کاربردی	توصیفی، تحلیلی - کتابخانه‌ای
۸	شریعتی، مجتبی	۱۳۹۵	روندهای آینده دموکراسی در خاورمیانه تا ۲۰۲۵ و تأثیر آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران	پایان‌نامه	کاربردی	آینده‌پژوهی به روش دلفی

جدول شماره ۱: آخرین پژوهش‌های صورت گرفته در داخل کشور با محوریت منافع ملی و تحلیل کتب درسی						
ردیف	نام محقق	سال	عنوان تحقیق	ساختار	هدف	روش تحقیق
۹	وصالی، سمیه	۱۳۹۵	نقش افکار عمومی در تعریف منافع ملی در قانون اساسی ایران	پایان‌نامه	کاربردی	توصیفی، تحلیلی - کتابخانه‌ای
۱۰	گوهری مقدم، ابوذر؛ فیضی، رضا؛ باباهادی، محمدباقر	۱۳۹۷	بررسی مفهوم هویت و منافع ملی و رابطه بین آن‌ها در اندیشه مقام معظم رهبری	مقاله	کاربردی	تحلیل مضمون با نرم‌افزار MAXQDA

همان‌طور که در عناوین تحقیقات فوق‌الذکر نمایان است، پژوهش‌های متعددی در خصوص منافع ملی، کارکردها و نحوه دستیابی به آن صورت گرفته و همچنین با موضوع تحلیل محتوای کتب درسی با مضامین ارزشی و انسانی نیز تحقیقات متعددی انجام شده است ولیکن با عنوان تحلیل محتوای کتب درسی از منظر منافع ملی تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است. بنابراین نوآوری این پژوهش آن است که با استفاده روش تحلیل محتوای کمی، ابعاد و مقوله‌های منافع ملی را در کتب درسی منتخب (پنج عنوان کتاب) دوره اول متوسطه شناسایی نماید. در جدول شماره ۱ به بخشی از آخرین پژوهش‌های صورت گرفته با محوریت منافع ملی و تحلیل کتب درسی با محوریت علوم انسانی که محتوای آن‌ها توسط محقق مورد بررسی قرار گرفته، اشاره شده است.

ب) مبانی نظری

۱. ماهیت منافع ملی

مفهوم منافع ملی معادل واژه «National interest» در زبان انگلیسی است؛ از این رو درک دقیق این مفهوم نیازمند واژه‌شناسی لغات آن در زبان انگلیسی است. منفعت: واژه منفعت در مفهوم منافع ملی معادل واژه «interest» در «National interest» است. آکسفورد معانی علاقه، دل‌بستگی، سود، مزیت و سهم را برای «interest» برشمرده است (کلینتون، ۱۳۷۸: ۴۸).

منافع ملی^۱ در اصطلاح عبارت است از هدف اصلی و تعیین‌کننده نهایی در جریان تصمیم‌گیری سیاست خارجی یک کشور. منافع ملی یک مفهوم کلی از عناصری است که مهم‌ترین احتیاجات حیاتی کشور را تشکیل می‌دهد (قبادی، ۱۳۸۴: ۱۰۹).

پیچیدگی واژه منفعت، هنگامی که واژه ملی را بدان بيفزاییم بیشتر می‌شود؛ اما به‌رغم پیچیدگی‌های موجود تعاریف مختلفی از آن بیان شده است؛ برای مثال دیوید سینگر بیان می‌کند: «منافع ملی، چشم‌انداز مبهمی است که غالب ما جهان را در آن می‌بینیم، دشمنانمان را با آن شناخته و محکوم می‌کنیم، شهروندانمان را با استناد به آن، تابع خود می‌سازیم و اعمالمان را به‌واسطه آن تأیید اخلاقی نموده و کارایی می‌بخشیم (کلینتون، ۱۳۷۸: ۴۸).

مفهوم منفعت ملی هم در سطح تحلیل و هم در عرصه عمل سیاسی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در جهت تحلیل، این مفهوم ابزاری است برای توصیف، توضیح یا ارزیابی و تطبیق منابع و سیاست‌های داخلی و خارجی یک ملت و در راستای عمل سیاسی، وسیله‌ای است در خدمت توجیه، تقییح یا پیشنهاد سیاست‌ها. در هر صورت این مفهوم اشاره به چیزی است که برای یک جامعه ملی بهترین است (پورسعید، ۱۳۸۱: ۶۹۵).

بیش از آنکه متفکران علم سیاست، اندیشه استفاده از مفهوم منافع ملی را به صورت یک ابزار تحلیلی و عملیاتی مطرح نمایند، دولتمردان کشورها از آن برای مشروعیت بخشیدن به اعمال و اقدامات خود در سیاست خارجی استفاده می کرده اند. مورگنتا مفهوم منافع ملی را در چارچوب قدرت تعریف نموده است. مورگنتا معتقد است: «درحالی که همه کشورها برای کسب، حفظ و ازدیاد قدرت تلاش می کنند سیاست خارجی کشورها باید بر مبنای حفظ نظام سیاسی، فرهنگی و تمامیت ارضی کشور خود از تجاوزات خارجی استوار باشد. کشوری که دارای قدرت بیشتری در عرصه داخلی و به خصوص بین المللی باشد، به سهولت می تواند عرصه منافع ملی خود را گسترش داده و حوزه عمل خود را افزایش دهد از این دیدگاه هر اقدامی که بتواند بر قدرت کشور بیفزاید، مطابق منافع ملی است.» مورگنتا همواره معتقد بوده است که در کانون اساسی توجه نظری سیاست بین المللی باید مفهوم منافع ملی باشد (پیری، ۱۳۹۲: ۴۸).

۲. منافع ملی از دیدگاه مکاتب و اندیشمندان

گروه های مختلف فکری و اندیشمندان مختلف در علوم سیاست، حقوق و روابط بین الملل، هر کدام بر اساس مبانی ارزشی خود، تصورات و نگاهی متفاوت به اصطلاح منافع ملی داشته اند، به طوری که می توان گفت در میان اندیشمندان حوزه روابط بین الملل در مورد مفهوم منافع ملی تشتت آرا وجود دارد (وصالی، ۱۳۹۵: ۵۴).

- منافع ملی از دیدگاه واقع گرایی و شاخص های آن: پیروان این مکتب، کسب نفع شخصی و تلاش برای کسب قدرت و ازدیاد آن را از واقعیات جهان سیاست می دانند. آنان معتقدند که همیشه، کشورها درصدد نفع خود و کسب و اعمال و افزایش قدرت اند و منافع ملی خود را بالاتر از همه ایده ها، اصول و اخلاق قرار داده اند و قرار خواهند داد (مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۹/۱۰/۰۱).

- **منافع ملی از دیدگاه آرمان‌گرایی و شاخص‌های آن:** در مقابل اندیشه رئالیستی، اندیشه آرمان‌گرایی یا ایدئالیسم وجود دارد که بشر را ذاتاً خوب و خیرخواه فرض می‌کند و این نظر را که همگان در تلاش برای کسب قدرت‌اند، مردود می‌داند. ایدئالیست‌ها امور و روابط بین‌الملل را بر مبنای اخلاق، عدالت، اعتماد و تعهد در نظر می‌گیرند. به اعتقاد آنان، سیاست باید مطابق آرمان‌ها یا اصول متعالی عمل کند. آرمان‌گرایان بیش از حد خوش‌بین بوده و اصالت منافع ملی را نادیده می‌گیرند و همچنین به این امر که هر واحد سیاسی به فکر کسب، گسترش و حفظ منافع خود می‌باشد، توجه کافی ندارند (وصالی، ۱۳۹۵).
  - **منافع ملی از دیدگاه سازه‌انگاری:** رابطه بین هویت، فرهنگ، هنجارها و ارزش‌ها با منافع ملی موضوعی است که به نظر می‌رسد به‌صورت جدی از دهه ۱۹۹۰ مورد توجه اندیشمندان روابط بین‌الملل قرار گرفته است. در این رابطه بحث این است که منافع ملی از هویت ریشه می‌گیرد و با تغییر این هویت منافع نیز تغییر می‌کند. یعنی در واقع ما باید بدانیم که چه کسی هستیم قبل از اینکه درک کنیم منافع ما چیست. سازه‌انگاران در تعریف هویت آن را تعریف خود یا کیستی خود در مقابل دیگری دانسته‌اند. از نظر آن‌ها هویت به دولت‌ها اجازه می‌دهد که جهان خود را معنادار کنند و دیگر دولت‌ها را دوست یا دشمن خود تعریف کنند. دولت‌ها با این تصورات درصدد تغییر یا حفظ وضع موجود برمی‌آیند (درویشی و فردی تازه‌کند، ۱۳۸۷).
- سازه‌انگاران بر این باورند که هویت‌ها، منافع و کنش بازیگران را شکل می‌دهد. از این رو، درک درست آن‌ها برای تحلیل سیاست خارجی و رفتار بین‌المللی بازیگران،

حیاتی است. سازه‌انگاری در پی احیای روشمند نقش ایده‌ها و الگوهای ذهنی و هنجارها در تحلیل سیاست خارجی خواهد بود. این نظریه راهگشای تحلیل رفتار کشورهایی چون جمهوری اسلامی ایران است زیرا رفتار جمهوری اسلامی ایران صرفاً بر اساس قدرت و منافع مادی شکل نمی‌گیرد. این منافع بر اساس هویت تکوین‌یافته از اسلام، انقلاب و زمینه‌های تاریخی ملت ایران بوده و در همین قالب، قابل تفسیر و تحلیل می‌باشد (گوهری مقدم، فیضی و باباهادی، ۱۳۹۷).

- **منافع ملی در اندیشه مقام معظم رهبری:** بررسی اندیشه مقام معظم رهبری در حوزه مفاهیم منافع ملی، هویت ملی و رابطه بین آن‌ها، با توجه به جایگاه سیاست‌گذاری و نیز تجربه ایشان نتایج قابل توجهی را در پی داشته است. در یکی از بیانات مقام معظم رهبری در جمع مسئولین نظام آمده است: «بنابراین حرف اصلی ما در مورد بحث تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری شد این؛ منافع ملی، ملاک صحت تصمیم‌گیری‌ها است و منفعت ملی آن چیزی است که با هویت ملت ایران هیچ‌گونه معارضه‌ای نداشته باشد و از آن برکنار هم نباشد؛ یعنی برخاسته از این هویت باشد؛ این می‌شود منفعت ملت ایران. این را مسئولین کشور، دولت محترم، قوه قضائیه، قوه مقننه، این کسانی که تصمیم‌های کلان را برای کشور می‌گیرند، باید همواره در نظر داشته باشند؛ هر چیزی که شائبه ضدیت با اسلام یا بیگانگی از اسلام، ضدیت با انقلاب یا بیگانگی از انقلاب، ضدیت با ریشه تاریخی ملت ایران یا بیگانه از آن، یا هر چیزی از این قبیل [داشته] باشد، جزو منافع ملی نیست و مورد تصمیم نمی‌تواند قرار بگیرد.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۶/۰۳/۲۲)

- **منافع ملی در اسناد فرادستی آموزش و پرورش ایران:** در بند ۵-۳- سند «ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور» ذیل اهتمام به تربیت و پرورش دانش‌آموزان مبتنی بر

فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، آمده است: «ارتقای تربیت عقلانی و رشد بینش دینی، سیاسی و اجتماعی دانش‌آموزان و اهتمام به جامعه‌پذیری برای تحکیم وحدت و همبستگی ملی، وطن‌دوستی و مقابله هوشمندانه با تهاجم فرهنگی و پاسداشت استقلال، آزادی، مردم‌سالاری دینی و منافع ملی» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۰۲/۱۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که در سال اسفندماه ۱۳۹۰ ابلاغ شده است، کامل‌ترین سند و نقشه راه آموزش و پرورش به شمار می‌رود. در بند ۱۸ فصل بیانیه ارزش‌ها آمده است: «توجه توأمان به منافع و مصالح فردی و اجتماعی در چارچوب منافع و مصالح ملی» (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). «تقدم‌بخشیدن منافع ملی بر گروهی و منافع جمعی بر فردی»، یکی از شایستگی‌های پایه است که در سند «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران» ذیل عنصر اخلاق برای تربیت‌یافتگان آموزش و پرورش تعریف شده است. همچنین در مبانی برنامه درسی ملی از جمله مهم‌ترین ارزش‌های مربوط به جامعه و کشور، «ترجیح منافع جمعی بر منافع فردی و منافع ملی بر منافع حزبی و گروهی»؛ بیان شده است (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱).

ج) مدل نظری منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

در تعریف و تعیین منافع ملی جمهوری اسلامی ایران چند نکته را باید مورد توجه قرار داد. اول، لحاظ نمودن نظام ارزشی و هنجاری که ارزش‌های جمهوری اسلامی ایران از آن نشأت می‌گیرد. دوم، ارزش‌ها، انتظارات و هنجارهای ملی که به صورت بینادهنی ساخته شده و ملت ایران تأمین آن را در سیاست خارجی لازم و ضروری می‌پندارد. سوم، ماهیت و هویت اسلامی نظام جمهوری اسلامی ایران در آن لحاظ گردد زیرا هویت و ماهیت اسلامی ایران

نقش اساسی در تعیین ارزش ها و عناصر تشکیل دهنده منافع ملی جمهوری اسلامی ایفا می کند (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۱۲۱).

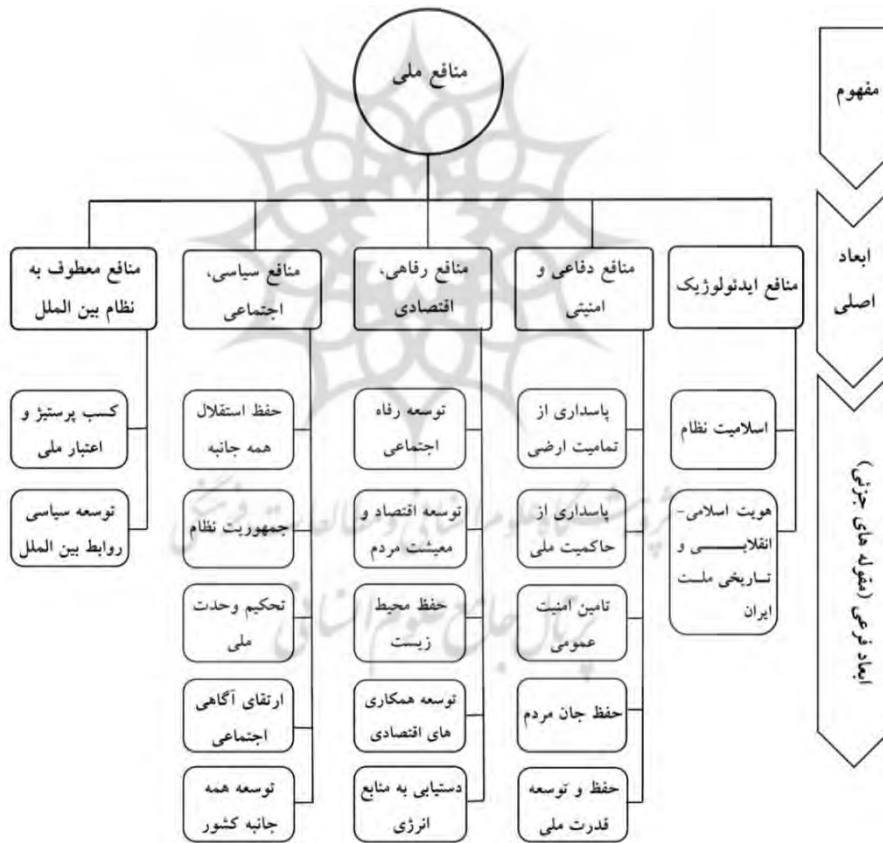
منافع ملی جمهوری اسلامی ایران از دو دسته عناصر و ارزش های مادی و غیرمادی تشکیل شده است. منافع مادی به معنای شرایط یا امتیازات ملموس و عینی مانند تمامیت ارضی و توسعه اقتصادی است. ارزش هایی چون فرهنگ، آزادی، اعتبار بین المللی، استقلال و حاکمیت ملی که ناظر بر چگونگی احساس و تلقی ملت ایران از خود است نیز عناصر معنوی و غیرملموس منافع ملی ایران به شمار می روند. ارزش ها و عناصر تشکیل دهنده منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را می توان از نظر ماهوی در قالب چهار دسته طبقه بندی کرد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۴: ۱۲۲-۱۲۴):

- **منافع دفاعی و امنیتی:** حفظ و صیانت از دولت ملت ایرن یا میهن و شهروندان آن از تهدیدات و خشونت فیزیکی برخاسته از یک یا چند کشور از قبیل تمامیت ارضی، امنیت ملی، حفظ موجودیت نظام، استقلال و...
- **منافع معطوف به نظم جهانی:** حفظ، ثبات و استقرار نظم سیاسی اقتصادی بین المللی اعم از جهانی و منطقه ای که جمهوری اسلامی در آن احساس امنیت کرده و می تواند به صورت صلح آمیز در خارج از مرزهای خود به فعالیت های سیاسی و اقتصادی پردازد از قبیل وحدت جهان اسلام، تغییر یا اصلاح نظم و وضع بین المللی موجود، عدالت جهانی و...
- **منافع ایدئولوژیک:** حفظ و گسترش مجموعه ای از ارزش های ایرانی، اسلامی و انقلابی که ملت ایران در آن سهیم و شریک بوده و به درستی، مطلوبیت و جهان شمولی آن باور دارند. از قبیل حفظ کیان اسلام، حفظ ارزش های دینی و انقلابی، گسترش فرهنگ و تمدن ایرانی و...

• **منافع اقتصادی یا رفاهی:** ارتقای وضعیت معیشتی، وضعیت مطلوب و رفاه

اقتصادی و توسعه ملی در ارتباط با سایر کشورها و ملت ها.

مدل نظری تحقیق ترکیبی است، به این معنا که اگرچه استخوان‌بندی و محورهای اصلی مدل نظری بر اساس الگوی دهقانی فیروزآبادی است اما در زیرمؤلفه‌های هر محور از نظریات دیگر اندیشمندان استفاده شده است. محقق مطابق شکل شماره ۱ اقدام به تقسیم کردن نوزده عنصر منافع ملی ذیل پنج محور اصلی منافع ملی نموده است که در ادامه مبنای تحلیل محتوا خواهد بود:

شکل شماره ۱: مدل نظری پژوهش

د) روش‌شناسی

این پژوهش از بعد هدف، پژوهشی کاربردی است که با توجه به ماهیت موضوع، اهداف و سؤالات پژوهش حاضر، طرح تحقیق آن از نوع توصیفی است و در آن از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. روش تحلیل محتوا، اغلب در مورد آن دسته از مسائل پژوهشی به کار می‌رود که می‌توان مستقیماً با توصیف ویژگی‌های محتوا، به سؤالاتش پاسخ داد.

طرح تحلیل محتوا: تحلیل محتوا همانند سایر تکنیک‌های تجربی سنجش در علوم اجتماعی دارای یک طرح تحقیقی است که باید بر اساس آن تحقیق را هدایت نمود. طرح تحقیق در یک تحلیل محتوا شامل تعریف محتوای مربوطه؛ تعریف عملیاتی مفاهیم؛ نوشتن دستورالعمل کدگذاری؛ کدنامه و تهیه فرم ثبت؛ مشخص کردن جمعیت آماری و نمونه‌گیری؛ محاسبه قابلیت اعتماد و تحلیل و گزارش نتایج تحقیق است (محمدی‌مهر، ۱۳۹۸).

تعریف محتوای مربوطه: در این مرحله واحد محتوایی که باید مورد تحلیل قرار گیرد، تعریف و تحدید می‌شود. در این پژوهش، واحد محتوایی^۱ تحقیق، یک مضمون مرتبط با منافع ملی ذکر شده در کتاب درسی می‌باشد (رسولی و امیرآشنایی، ۱۳۹۰: ۱۱۲).

واحدهای تحقیق خود به حداقل سه دسته تقسیم می‌شوند:

- واحد نمونه‌گیری، جامعه آماری این تحقیق شامل کتاب‌های درسی مقطع متوسطه اول چاپ سال ۱۳۹۸ است. به روش هدفمند برخی کتب برای بررسی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند.

---

^۱. Study Unit

- واحد ثبت یا واحد تحلیل یا واحد کدگذاری، شخصی یا چیزی است که مورد مطالعه قرار می‌گیرد. در این تحقیق واحد ثبت، مضامین مرتبط با منافع ملی انتخاب شده است.
  - واحد متن یا واحد زمینه، بزرگ‌تر از واحد ثبت است. واحد متن در این تحقیق از یک جمله شروع و به حداکثر یک پاراگراف ختم می‌شود.
- مقوله‌بندی مؤلفه‌های منافع ملی و تعریف عملیاتی مفاهیم: پژوهشگر تحلیل محتوا باید بتواند برای بررسی یک متن یا کتاب، آنچه مورد تحلیل قرار می‌گیرد را مقوله‌بندی کند. مطابق جدول شماره ۲ مفهوم منافع ملی در پنج بعد اصلی و نوزده بعد فرعی مقوله‌بندی شده است. همچنین در این بخش مؤلفه‌ها و متغیرهای به‌کارگرفته‌شده در تحقیق به‌طور عملی - یعنی به‌گونه‌ای که بتوان از روی تعریف، مصادیق آن را در محتوای موردنظر مشخص کرد- تعریف می‌شوند.
- کدنامه، نوشتن دستورالعمل کدگذاری و تهیه فرم ثبت: کدنامه جدولی است که با مشخص ساختن دقیق مشخصات هرگونه واحد ثبت، کد مربوط به آن را مشخص می‌نماید و پس از مقوله‌بندی و تعریف عملیاتی مفاهیم تهیه می‌شود. برای مشخص کردن نحوه ثبت اجزای محتوا یا همان واحدهای ثبت، دستورالعمل کدگذاری تدوین می‌شود (ولی پور، ۱۳۹۰).
- مطابق جدول شماره ۲ در کدنامه پنج مقوله کلی و نوزده مقوله جزئی تعیین شده است.

جدول شماره ۲: مقوله بندی و کدگذاری مقوله‌های کلی و جزئی منافع ملی

مفهوم	مقوله‌های کلی	مقوله‌های جزئی
منافع ملی	منافع ایدئولوژیک (۱)	هویت اسلامی - انقلابی و تاریخی ملت ایران (۱-۱)
		اسلامیت نظام (۲-۱)
	منافع دفاعی و امنیتی (۲)	پاسداری از تمامیت ارضی (۱-۲)
		پاسداری از حاکمیت ملی (۲-۲)
		تأمین امنیت عمومی (۳-۲)
		حفظ جان مردم (۴-۲)
		حفظ و توسعه قدرت ملی (۵-۲)
	منافع رفاهی، اقتصادی (۳)	توسعه رفاه اجتماعی (۱-۳)
		توسعه اقتصاد و معیشت مردم (۲-۳)
		حفظ محیط‌زیست (۳-۳)
		توسعه همکاری‌های اقتصادی (۴-۳)
		دستیابی به منابع انرژی (۵-۳)
	منافع سیاسی، اجتماعی (۴)	حفظ استقلال همه‌جانبه (۱-۴)
		جمهوریت نظام (۲-۴)
		تحکیم وحدت ملی (۳-۴)
		ارتقای آگاهی اجتماعی (۴-۴)
		توسعه همه‌جانبه کشور (۵-۴)
	منافع معطوف به نظام بین‌الملل (۵)	کسب پرستیژ و اعتبار ملی (۱-۵)
		توسعه سیاسی روابط بین‌الملل (۲-۵)

مضامین و واحدهای محتوایی بایستی در چینش یکسان و مشخصی ثبت شوند. از این رو فرم ثبت یکسانی برای ثبت مقوله‌های منافع ملی تهیه و در اختیار کدگذاران قرار می‌گیرد.

مشخص کردن جمعیت آماری و نمونه‌گیری: جامعه آماری این تحقیق شامل کتاب‌های درسی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم دوره اول متوسطه چاپ ۱۳۹۸ هست. به روش نمونه‌گیری هدفمند با توجه به ماهیت موضوع پژوهش فعلی، کتاب‌های مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، تفکر و سبک زندگی، فارسی و پیام‌های آسمان موردبررسی قرار گرفتند.

محاسبه قابلیت اعتماد: مقصود از پایایی آن است که اگر خصیصه موردسنجش را با همان وسیله یا وسیله مشابه دوباره اندازه‌گیری کنیم، نتایج حاصله تا چه حد مشابه، دقیق و قابل اعتماد است (محمدی مهر، ۱۳۹۸: ۱۵۴). روش مورد استفاده برای تعیین پایایی در این تحقیق، روش یا ضریب پایایی مرکب می‌باشد. ضریب پایایی این تحقیق ۰/۸۷ تعیین می‌شود. **تحلیل و گزارش نتایج تحقیق:** در این پژوهش کل پیام‌های کتب منتخب متوسطه اول موردبررسی قرار گرفت و ابتدا این موضوع دنبال شد که آیا پیام و مضمون آن، مربوط به منافع ملی است یا خیر؟ به این ترتیب فراوانی هر یک از مؤلفه‌های منافع ملی در هر کتاب مشخص گردید. از فراوانی، درصد فراوانی، جداول و نمودارها برای تحلیل و بررسی مؤلفه‌های منافع ملی استفاده شد.

یافته‌های تحقیق: در این قسمت از پژوهش مجموع داده‌های جمع‌آوری شده از کل کتب منتخب متوسطه دوره اول به شکل فراوانی و درصد فراوانی و در قالب جداول و نمودار نمایش داده شده است. همچنین سعی شده است فراوانی هر یک از مؤلفه‌های منافع ملی را با یکدیگر مقایسه کرده و نتایج به‌دست‌آمده را مورد نقد و تحلیل قرار داد.

مطابق جدول شماره ۳ کتاب‌های موردبررسی در سه پایه هفتم، هشتم و نهم متوسطه اول در پنج عنوان کتاب شامل مطالعات اجتماعی، فرهنگ و هنر، تفکر و سبک زندگی، فارسی و پیام‌های آسمان می‌باشد. در این تحقیق چهارده کتاب درسی که در مجموع ۲۲۹۰ صفحه بوده مورد بررسی قرار گرفته و از حیث وجود مقوله‌های منافع ملی کدگذاری شده‌اند.

جدول شماره ۳: مشخصات کتب درسی مورد بررسی

پایه	عنوان کتاب	تعداد فصل یا بخش	تعداد درس	تعداد صفحات
هفتم	مطالعات اجتماعی	۱۰	۲۰	۱۸۵
	فرهنگ و هنر	۵	۳۴	۱۲۲
	تفکر و سبک زندگی	۷	*	۱۵۷
	فارسی	۶	۱۷	۱۸۴
	پیام‌های آسمان	۵	۱۵	۱۵۹
هشتم	مطالعات اجتماعی	۱۲	۲۴	۱۹۷
	فرهنگ و هنر	۲	۱۷	۱۳۶
	تفکر و سبک زندگی	۷	*	۲۰۶
	فارسی	۶	۱۷	۱۵۰
	پیام‌های آسمان	۶	۱۵	۱۲۶
نهم	مطالعات اجتماعی	۱۲	۲۴	۱۹۰
	فرهنگ و هنر	۵	۲۸	۱۷۵
	فارسی	۶	۱۷	۱۶۰
	پیام‌های آسمان	۵	۱۲	۱۴۳

۱- تحلیل محتوای مجموع کتب مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه

مجموع کتاب‌های مطالعات اجتماعی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم متوسطه دوره اول دارای ۵۷۲ صفحه می‌باشند. در جدول شماره ۴ به تحلیل ابعاد اصلی منافع ملی در مجموع کتاب‌های علوم اجتماعی هفتم، هشتم و نهم دوره اول متوسطه پرداخته شده است.

در بخش تصاویر، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۲۵۰ فراوانی (۱۶۸ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۰۶ فراوانی (۷.۱ درصد) و منافع رفاهی، اقتصادی با ۱۰۲ فراوانی (۶.۹ درصد) بوده است.

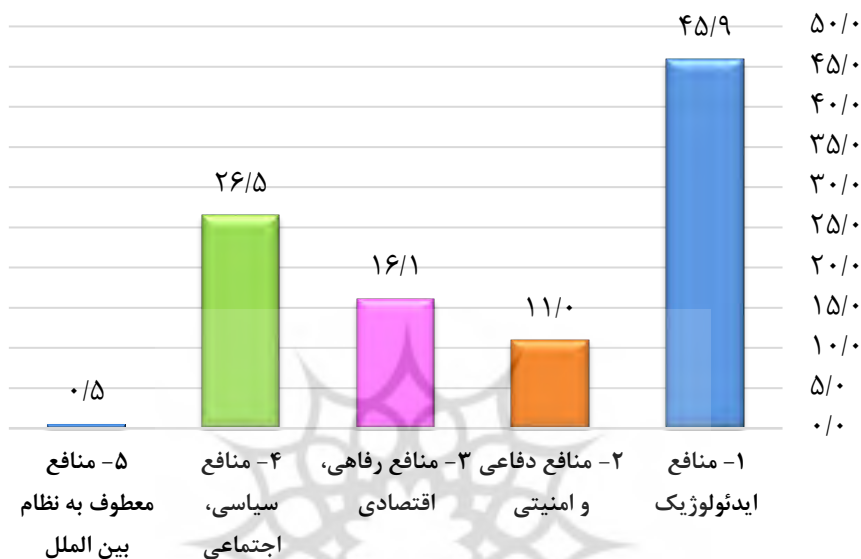
در بخش فعالیت، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۹۲ فراوانی (۶.۲ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۵۶ فراوانی (۳.۸ درصد) و منافع رفاهی، اقتصادی با ۳۵ فراوانی (۲.۴ درصد) بوده است.

در بخش متن کتاب‌ها، بیشترین فراوانی به ترتیب منافع ایدئولوژیک با ۳۴۰ فراوانی (۲۲.۹ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۲۳۲ فراوانی (۱۵.۶ درصد) و منافع دفاعی، امنیتی با ۱۰۳ فراوانی (۶.۹ درصد) بوده است.

در جمع کل تصاویر، فعالیت‌ها و متون کتب اجتماعی از مجموع ۱۴۸۶ فراوانی، بیشترین فراوانی به ترتیب منافع ایدئولوژیک با ۶۸۲ فراوانی (۴۵.۹ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۳۹۴ فراوانی (۲۶.۵ درصد)، منافع رفاهی، اقتصادی با ۲۳۹ فراوانی (۱۶.۱ درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۱۶۳ فراوانی (۱۱.۰ درصد) بوده است. کمترین فراوانی نیز مربوط به منافع معطوف به نظام بین‌الملل با ۸ فراوانی (۰.۵ درصد) است.

جدول شماره ۴: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب علوم اجتماعی

ابعاد اصلی	تصویر		فعالیت			متن		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱- منافع ایدئولوژیک	۲۵۰	۱۶.۸	۹۲	۶.۲	۳۴۰	۲۲.۹	۶۸۲	۴۵.۹	
۲- منافع دفاعی و امنیتی	۴۴	۳.۰	۱۶	۱.۱	۱۰۳	۶.۹	۱۶۳	۱۱.۰	
۳- منافع رفاهی، اقتصادی	۱۰۲	۶.۹	۳۵	۲.۴	۱۰۲	۶.۹	۲۳۹	۱۶.۱	
۴- منافع سیاسی، اجتماعی	۱۰۶	۷.۱	۵۶	۳.۸	۲۳۲	۱۵.۶	۳۹۴	۲۶.۵	
۵- منافع معطوف به نظام بین‌الملل	۱	۰.۱	۰	۰.۰	۷	۰.۵	۸	۰.۵	
کل	۵۰۳	۳۳.۸	۱۹۹	۱۳.۴	۷۸۴	۵۲.۸	۱۴۸۶	۱۰۰.۰	

شکل شماره ۲: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب علوم اجتماعی

۲- تحلیل محتوای مجموع کتب فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه

کتاب‌های فرهنگ و هنر پایه‌های هفتم، هشتم و نهم متوسطه دوره اول در مجموع دارای ۴۳۳ صفحه می‌باشند. در جدول شماره ۵ به تحلیل ابعاد اصلی منافع ملی در مجموع کتب فرهنگ و هنر دوره اول متوسطه پرداخته شده است.

در بخش تصاویر، منافع ایدئولوژیک با ۱۶۳ فراوانی (۳۷.۴ درصد) بیشترین تکرار و در رتبه بعدی منافع رفاهی، اقتصادی با ۲ فراوانی (۰.۹ درصد) منافع دفاعی و امنیتی و در رتبه بعدی منافع سیاسی، اجتماعی با ۱ فراوانی (۰.۴ درصد) بوده است.

در بخش فعالیت، به ترتیب به منافع ایدئولوژیک با ۵ فراوانی (۲۰.۱ درصد) و منافع سیاسی، اجتماعی با ۱ فراوانی (۰.۴ درصد) اشاره شده است.

در بخش مربوط به متن، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۴۷ فراوانی (۲۰.۰ درصد) و منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۴ فراوانی (۶.۰ درصد) بوده است.

در جمع کل تصاویر، فعالیت و متن از مجموع ۲۳۵ فراوانی، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۲۱۵ فراوانی (۹۱.۵ درصد) و منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۶ فراوانی (۶.۸ درصد)، منافع رفاهی، اقتصادی با ۳ فراوانی (۱.۳ درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۱ فراوانی (۰.۴ درصد) بوده است. به منافع معطوف به نظام بین الملل هیچ گونه اشاره ای نشده است.

جدول شماره ۵: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب فرهنگ و هنر

کل		متن		فعالیت		تصویر		ابعاد اصلی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۹۱٫۵	۲۱۵	۲۰٫۰	۴۷	۲٫۱	۵	۶۹٫۴	۱۶۳	۱- منافع ایدئولوژیک
۰٫۴	۱	۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	۰٫۴	۱	۲- منافع دفاعی و امنیتی
۱٫۳	۳	۰٫۴	۱	۰٫۰	۰	۰٫۹	۲	۳- منافع رفاهی، اقتصادی
۶٫۸	۱۶	۶٫۰	۱۴	۰٫۴	۱	۰٫۴	۱	۴- منافع سیاسی، اجتماعی
۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	۵- منافع معطوف به نظام بین الملل
۱۰۰٫۰	۲۳۵	۲۶٫۴	۶۲	۲٫۶	۶	۷۱٫۱	۱۶۷	کل

شکل شماره ۳: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب فرهنگ و هنر

۳- تحلیل محتوای مجموع کتب فارسی دوره اول متوسطه

کتب فارسی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم دوره اول متوسطه مجموعاً دارای ۴۹۴ صفحه می‌باشد. جدول شماره ۶ به تحلیل ابعاد اصلی منافع ملی در مجموع کتب فارسی دوره اول متوسطه پرداخته است.

در بخش تصاویر، به ترتیب به ابعاد منافع ایدئولوژیک با ۸ فراوانی (۳۰.۱ درصد)، منافع دفاعی امنیتی با ۵ فراوانی (۱۰.۹ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۴ فراوانی (۱۰.۶ درصد) و منافع رفاهی، اقتصادی با ۱ فراوانی (۰.۴ درصد) اشاره شده است.

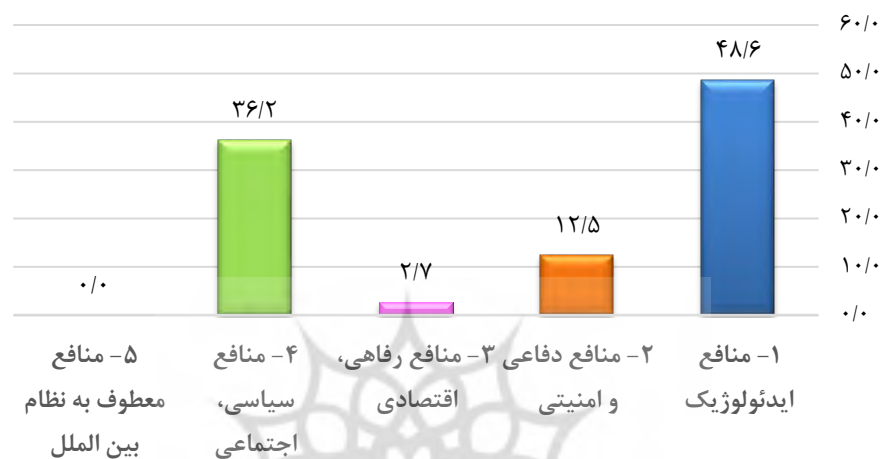
در بخش فعالیت، به ترتیب به منافع سیاسی، اجتماعی با فراوانی ۱۲ (۴.۷ درصد)، منافع ایدئولوژیک با ۳ فراوانی (۱.۲ درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با فراوانی ۲ (۰.۸ درصد) اشاره شده است.

در بخش مربوط به متن، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۱۱۴ فراوانی (۴۴.۴ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۷۷ فراوانی (۳۰.۰ درصد)، منافع دفاعی و امنیتی ۲۵ فراوانی (۹.۷ درصد) و منافع رفاهی، اقتصادی با ۶ فراوانی (۲.۳ درصد) بوده است.

در جمع کل تصاویر، فعالیت و متن از مجموع ۲۵۷ فراوانی، بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۱۲۵ فراوانی (۴۸.۶ درصد) و منافع سیاسی، اجتماعی با ۹۳ فراوانی (۳۶.۲ درصد)، منافع دفاعی و امنیتی با ۳۲ فراوانی (۱۲.۵ درصد)، منافع رفاهی، اقتصادی با ۷ فراوانی (۲.۷ درصد) بوده است. به منافع معطوف به نظام بین الملل نیز هیچ گونه اشاره‌ای نشده است.

جدول شماره ۶: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب فارسی

ابعاد اصلی	تصویر		فعالیت		متن		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱- منافع ایدئولوژیک	۸	۳/۱	۳	۱/۲	۱۱۴	۴۴/۴	۱۲۵	۴۸/۶
۲- منافع دفاعی و امنیتی	۵	۱/۹	۲	۰/۸	۲۵	۹/۷	۳۲	۱۲/۵
۳- منافع رفاهی، اقتصادی	۱	۰/۴	۰	۰/۰	۶	۲/۳	۷	۲/۷
۴- منافع سیاسی، اجتماعی	۴	۱/۶	۱۲	۴/۷	۷۷	۳۰/۰	۹۳	۳۶/۲
۵- منافع معطوف به نظام بین الملل	۰	۰/۰	۰	۰/۰	۰	۰/۰	۰	۰/۰
کل	۱۸	۷/۰	۱۷	۶/۶	۲۲۲	۸۶/۴	۲۵۷	۱۰۰/۰

شکل شماره ۴: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب فارسی

۴- تحلیل محتوای مجموع کتب تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه

کتاب‌های تفکر و سبک زندگی پایه‌های هفتم و هشتم دوره اول متوسطه مجموعاً دارای ۳۶۳ صفحه می‌باشد. جدول شماره ۷ به تحلیل ابعاد اصلی منافع ملی در مجموع کتب تفکر و سبک زندگی دوره اول متوسطه پرداخته است. در بخش تصاویر، بیشترین فراوانی مربوط به منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۳ فراوانی (۴.۰ درصد)؛ منافع دفاعی و امنیتی با ۳ فراوانی (۰.۹ درصد) و منافع ایدئولوژیک با ۱ فراوانی (۰.۳ درصد) اشاره شده است.

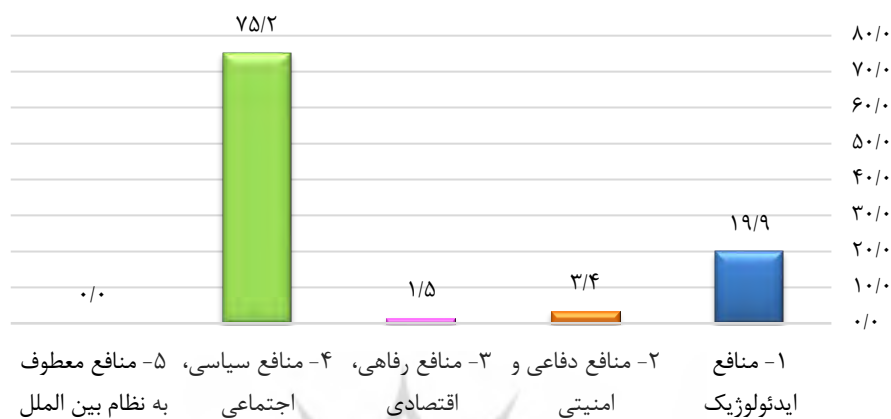
در بخش فعالیت، به ترتیب به منافع سیاسی، اجتماعی با ۹۴ فراوانی (۲۸.۷ درصد)، منافع ایدئولوژیک با ۱۴ فراوانی (۴.۳ درصد)، به منافع رفاهی، اقتصادی و منافع دفاعی و امنیتی با ۲ فراوانی (۰.۶ درصد) اشاره شده است.

در بخش مربوط به متن، به ترتیب به منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۳۹ فراوانی (۴۲.۵ درصد)، منافع ایدئولوژیک با ۵۰ فراوانی (۱۵.۳ درصد)، منافع دفاعی و امنیتی با ۶ فراوانی (۱.۸ درصد) و منافع رفاهی، اقتصادی با ۳ فراوانی (۰.۹ درصد) اشاره شده است.

در جمع کل تصاویر، فعالیت و متن از مجموع ۳۲۷ فراوانی، بیشترین فراوانی به ترتیب متعلق به منافع سیاسی، اجتماعی با ۲۴۶ فراوانی (۷۵.۲ درصد)، منافع ایدئولوژیک با ۶۵ فراوانی (۱۹.۹ درصد)، منافع دفاعی و امنیتی با ۱۱ فراوانی (۳.۴ درصد) و منافع رفاهی، اقتصادی با ۵ فراوانی (۱.۵ درصد) اشاره شده است. به منافع معطوف به نظام بین الملل هیچ اشاره‌ای نشده است.

جدول شماره ۷: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب تفکر و سبک زندگی

ابعاد اصلی	تصویر		فعالیت		متن		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱- منافع ایدئولوژیک	۱	۰.۳	۱۴	۴.۳	۵۰	۱۵.۳	۶۵	۱۹.۹
۲- منافع دفاعی و امنیتی	۳	۰.۹	۲	۰.۶	۶	۱.۸	۱۱	۳.۴
۳- منافع رفاهی، اقتصادی	۰	۰.۰	۲	۰.۶	۳	۰.۹	۵	۱.۵
۴- منافع سیاسی، اجتماعی	۱۳	۴.۰	۹۴	۲۸.۷	۱۳۹	۴۲.۵	۲۴۶	۷۵.۲
۵- منافع معطوف به نظام بین الملل	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۰	۰.۰
کل	۱۷	۵.۲	۱۱۲	۳۴.۳	۱۹۸	۶۰.۶	۳۲۷	۱۰۰.۰

شکل شماره ۵: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب

۵- تحلیل محتوای مجموع کتب پیام‌های آسمان دوره اول متوسطه

مجموع کتب پیام‌های آسمان پایه هفتم، هشتم و نهم دوره اول متوسطه ۴۲۸ صفحه می‌باشد. در جدول شماره ۸ به تحلیل ابعاد اصلی منافع ملی در مجموع کتب پیام‌های آسمان دوره اول متوسطه پرداخته شده است.

در بخش تصاویر، بیشترین فراوانی مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۲۳ فراوانی (۵.۹ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۸ فراوانی (۲.۰ درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۵ فراوانی (۱.۳ درصد) بوده است.

در بخش فعالیت، به منافع سیاسی، اجتماعی با ۳۲ فراوانی (۸.۲ درصد)، منافع ایدئولوژیک با ۲۵ فراوانی (۶.۴ درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۱ فراوانی (۰.۳ درصد) اشاره شده است.

در بخش مربوط به متن، به ترتیب به منافع ایدئولوژیک با ۱۹۸ فراوانی (۵۰.۵ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۸۷ فراوانی (۲۲.۲ درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۸ فراوانی (۲.۰ درصد) اشاره شده است. در جمع کل تصاویر، فعالیت و متن از مجموع ۳۹۲ فراوانی، بیشترین فراوانی متعلق به منافع

ایدئولوژیک با ۲۴۶ فراوانی (۶۲.۸ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۲۷ فراوانی (۳۲.۴ درصد)، منافع دفاعی و امنیتی با ۱۴ فراوانی (۳.۶ درصد) و منافع رفاهی، اقتصادی با ۵ فراوانی (۱.۳ درصد) بوده است. به منافع معطوف به نظام بین الملل هیچ اشاره‌ای نشده است.

جدول شماره ۸: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب پیام‌های آسمانی

ابعاد اصلی	تصویر		فعالیت		متن		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱- منافع ایدئولوژیک	۲۳	۵/۹	۲۵	۶/۴	۱۹۸	۵۰/۵	۲۴۶	۶۲/۸
۲- منافع دفاعی و امنیتی	۵	۱/۳	۱	۰/۳	۸	۲/۰	۱۴	۳/۶
۳- منافع رفاهی، اقتصادی	۱	۰/۳	۰	۰/۰	۴	۱/۰	۵	۱/۳
۴- منافع سیاسی، اجتماعی	۸	۲/۰	۳۲	۸/۲	۸۷	۲۲/۲	۱۲۷	۳۲/۴
۵- منافع معطوف به نظام بین الملل	۰	۰/۰	۰	۰/۰	۰	۰/۰	۰	۰/۰
کل	۳۷	۹/۴	۵۸	۱۴/۸	۲۹۷	۷۵/۸	۳۹۲	۱۰۰/۰

شکل شماره ۶: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب پیام‌های آسمانی

۶- تحلیل محتوای مجموع کتب منتخب دوره اول متوسطه

مجموع صفحات کتب منتخب تحقیق که مورد بررسی قرار گرفتند ۲۲۹۰ صفحه می‌باشد. مطابق با جدول شماره ۹، درصد فراوانی هر یک از مقوله‌های منافع ملی در کل کتب منتخب دوره متوسطه اول در سه بخش تصویر، فعالیت و متن مشخص شده است.

در بخش تصاویر، بیشترین فراوانی مربوط به هویت اسلامی - انقلابی و تاریخی ملت ایران با ۴۳۶ فراوانی (۱۶.۲ درصد)، ارتقای آگاهی اجتماعی با ۹۸ فراوانی (۳.۶ درصد)، حفظ محیط‌زیست با ۵۲ فراوانی (۱.۹ درصد)، توسعه رفاه اجتماعی با ۳۱ فراوانی (۱.۱ درصد) و پاسداری از تمامیت ارضی با ۲۵ فراوانی (۰.۹ درصد) بوده است.

در بخش فعالیت، به ترتیب به مقوله ارتقای آگاهی اجتماعی با ۱۷۳ فراوانی (۶.۴ درصد)، هویت اسلامی - انقلابی و تاریخی ملت ایران با ۱۳۹ فراوانی (۵.۲ درصد) و به توسعه رفاه اجتماعی و حفظ محیط‌زیست با ۱۵ فراوانی (۰.۶ درصد) به‌طور یکسان اشاره شده است.

در بخش مربوط به متن، به ترتیب به مقوله هویت اسلامی - انقلابی و تاریخی ملت ایران با ۷۲۷ فراوانی (۲۷.۰ درصد)، ارتقای آگاهی اجتماعی با ۴۴۶ فراوانی (۱۶.۵ درصد)، پاسداری از تمامیت ارضی با ۵۲ فراوانی (۱.۹ درصد)، تحکیم وحدت ملی با ۴۳ فراوانی (۱.۶ درصد) و جمهوریت نظام با ۴۰ فراوانی (۱.۵ درصد) اشاره شده است.

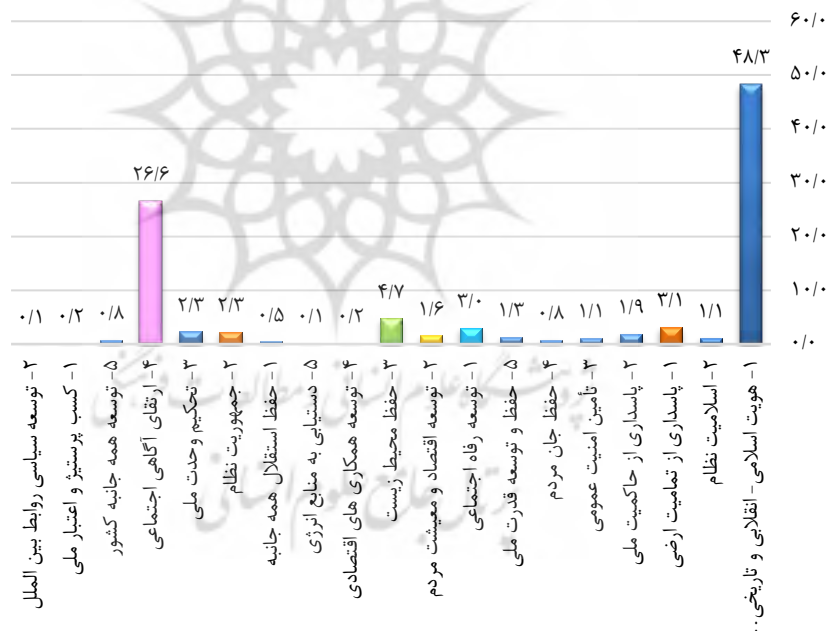
در جمع کل تصاویر، فعالیت و متن از مجموع ۲۶۹۷ فراوانی، به ترتیب به مقوله هویت اسلامی - انقلابی و تاریخی ملت ایران با ۱۳۰۲ فراوانی (۴۸.۳ درصد)، ارتقای آگاهی اجتماعی با ۷۱۷ فراوانی (۲۶.۶ درصد)، حفظ محیط‌زیست با ۱۲۷ فراوانی (۴.۷ درصد)، پاسداری از تمامیت ارضی با ۸۴ فراوانی (۳.۱ درصد) و توسعه رفاه اجتماعی با ۸۰ فراوانی (۳.۰ درصد) اشاره شده است. به مقوله‌های توسعه سیاسی روابط بین‌الملل با ۳ فراوانی (۰.۱ درصد)، دستیابی به منابع انرژی با ۴

فراوانی (۰.۱ درصد) و کسب پرستیژ و اعتبار ملی با ۵ فراوانی (۰.۲ درصد) و توسعه همکاری‌های اقتصادی با ۶ فراوانی (۰.۲ درصد) کمترین توجه شده است. در شکل شماره ۷ نمودار درصد فراوانی مقوله‌های جزئی منافع ملی در کل کتب منتخب دوره متوسطه اول نشان داده شده است. همان طور که در نمودار به وضوح نمایان است، مقوله‌های هویت اسلامی - انقلابی و تاریخی ملت ایران با ۱۳۰۲ فراوانی (۴۸.۳ درصد) و ارتقای آگاهی اجتماعی با ۷۱۷ فراوانی (۲۶.۶ درصد) بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره ۹: درصد فراوانی مقوله‌های جزئی منافع ملی در کل کتب منتخب دوره متوسطه اول

ابعاد اصلی	مقوله جزئی	تصویر		فعالیت		متن		کل	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱- منافع ایدئولوژیک	۱- هویت اسلامی - انقلابی و تاریخی ملت ایران	۴۳۶	۱۶.۲	۱۳۹	۵.۲	۷۲۷	۲۷.۰	۱۳۰۲	۴۸.۳
	۲- اسلامیت نظام	۹	۰.۳	۰	۰.۰	۲۲	۰.۸	۳۱	۱.۱
۲- منافع دفاعی و امنیتی	۱- پاسداری از تمامیت ارضی	۲۵	۰.۹	۷	۰.۳	۵۲	۱.۹	۸۴	۳.۱
	۲- پاسداری از حاکمیت ملی	۸	۰.۳	۵	۰.۲	۳۸	۱.۴	۵۱	۱.۹
	۳- تأمین امنیت عمومی	۸	۰.۳	۳	۰.۱	۱۹	۰.۷	۳۰	۱.۱
	۴- حفظ جان مردم	۶	۰.۲	۲	۰.۱	۱۴	۰.۵	۲۲	۰.۸
	۵- حفظ و توسعه قدرت ملی	۱۱	۰.۴	۴	۰.۱	۱۹	۰.۷	۳۴	۱.۳
۳- منافع رفاهی، اقتصادی	۱- توسعه رفاه اجتماعی	۳۱	۱.۱	۱۵	۰.۶	۳۴	۱.۳	۸۰	۳.۰
	۲- توسعه اقتصاد و معیشت مردم	۲۱	۰.۸	۶	۰.۲	۱۵	۰.۶	۴۲	۱.۶
	۳- حفظ محیط‌زیست	۵۲	۱.۹	۱۵	۰.۶	۶۰	۲.۲	۱۲۷	۴.۷
	۴- توسعه همکاری‌های اقتصادی	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۶	۰.۲	۶	۰.۲
	۵- دستیابی به منابع انرژی	۲	۰.۱	۱	۰.۰	۱	۰.۰	۴	۰.۱

۰.۵	۱۳	۰.۴	۱۰	۰.۰	۱	۰.۱	۲	۱- حفظ استقلال همه‌جانبه	۴- منافع سیاسی، اجتماعی
۲.۳	۶۱	۱.۵	۴۰	۰.۳	۷	۰.۵	۱۴	۲- جمهوریت نظام	
۲.۳	۶۳	۱.۶	۴۳	۰.۴	۱۰	۰.۴	۱۰	۳- تحکیم وحدت ملی	
۲۶.۶	۷۱۷	۱۶.۵	۴۴۶	۶.۴	۱۷۳	۳.۶	۹۸	۴- ارتقای آگاهی اجتماعی	
۰.۸	۲۲	۰.۴	۱۰	۰.۱	۴	۰.۳	۸	۵- توسعه همه‌جانبه کشور	
۰.۲	۵	۰.۱	۴	۰.۰	۰	۰.۰	۱	۱- کسب پرستیژ و اعتبار ملی	۵- منافع معطوف به نظام بین‌الملل
۰.۱	۳	۰.۱	۳	۰.۰	۰	۰.۰	۰	۲- توسعه سیاسی روابط بین‌الملل	
۱۰۰.۰	۲۶۹۷	۵۸.۰	۱۵۶۳	۱۴.۵	۳۹۲	۲۷.۵	۷۴۲	کل	

شکل شماره ۷: درصد فراوانی مقوله‌های جزئی منافع ملی در کل کتب منتخب دوره متوسطه اول

مطابق جدول شماره ۱۰ و شکل شماره ۸، درصد فراوانی و نمودار درصد فراوانی هر یک از ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب منتخب دوره متوسطه اول در سه بخش تصویر، فعالیت و متن مشخص شده است.

در بخش تصاویر، بیشترین فراوانی مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۴۴۵ فراوانی (۱۶.۵درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۳۲ فراوانی (۴.۹درصد)، منافع رفاهی، اقتصادی با ۱۰۶ فراوانی (۳.۹درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۵۸ فراوانی (۲.۲درصد) است.

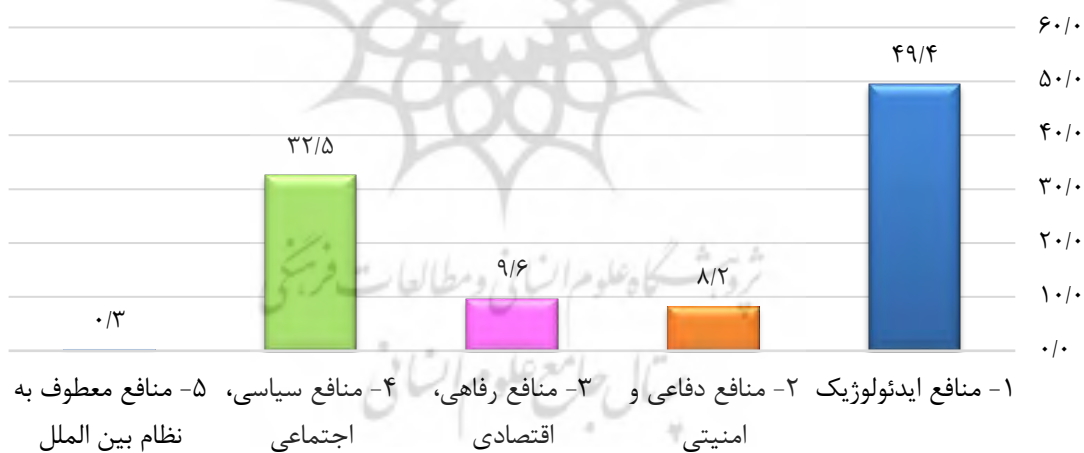
در بخش فعالیت، به منافع سیاسی، اجتماعی با ۱۹۵ فراوانی (۷.۲درصد)، منافع ایدئولوژیک با ۱۳۹ فراوانی (۵.۲درصد)، منافع رفاهی، اقتصادی با ۳۷ فراوانی (۱.۴درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۲۱ فراوانی (۰.۸درصد) اشاره شده است.

در بخش مربوط به متن، به ترتیب به منافع ایدئولوژیک با ۷۴۹ فراوانی (۲۷.۸درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۵۴۹ فراوانی (۲۰.۴درصد)، منافع دفاعی و امنیتی با ۱۴۲ فراوانی (۵.۳درصد)، منافع رفاهی، اقتصادی با ۱۱۶ فراوانی (۴.۳درصد) اشاره شده است. کمترین توجه به منافع معطوف به نظام بین‌الملل ۷ فراوانی (۰.۳درصد) بوده است.

در جمع کل تصاویر، فعالیت و متن از مجموع ۲۶۹۷ فراوانی، به ترتیب به منافع ایدئولوژیک با ۱۳۳۳ فراوانی (۴۹.۴درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۸۷۶ فراوانی (۳۲.۵درصد)، منافع رفاهی، اقتصادی با ۲۵۹ فراوانی (۹.۶درصد) و منافع دفاعی و امنیتی با ۲۲۱ فراوانی (۸.۲درصد) اشاره شده است. کمترین توجه به منافع معطوف به نظام بین‌الملل ۸ فراوانی (۰.۳درصد) بوده است.

جدول شماره ۱۰: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب منتخب دوره متوسطه اول

کل		متن		فعالیت		تصویر		ابعاد اصلی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴۹٫۴	۱۳۳۳	۲۷٫۸	۷۴۹	۵٫۲	۱۳۹	۱۶٫۵	۴۴۵	۱- منافع ایدئولوژیک
۸٫۲	۲۲۱	۵٫۳	۱۴۲	۰٫۸	۲۱	۲٫۲	۵۸	۲- منافع دفاعی و امنیتی
۹٫۶	۲۵۹	۴٫۳	۱۱۶	۱٫۴	۳۷	۳٫۹	۱۰۶	۳- منافع رفاهی، اقتصادی
۳۲٫۵	۸۷۶	۲۰٫۴	۵۴۹	۷٫۲	۱۹۵	۴٫۹	۱۳۲	۴- منافع سیاسی، اجتماعی
۰٫۳	۸	۰٫۳	۷	۰٫۰	۰	۰٫۰	۱	۵- منافع معطوف به نظام بین الملل
۱۰۰٫۰	۲۶۹۷	۵۸٫۰	۱۵۶۳	۱۴٫۵	۳۹۲	۲۷٫۵	۷۴۲	کل

شکل شماره ۸: درصد فراوانی ابعاد اصلی منافع ملی در کل کتب منتخب دوره متوسطه اول

نتیجه گیری

همان‌طور که فراوانی ابعاد جزئی منافع ملی نشان می‌دهد، بیشترین فراوانی متعلق به هویت اسلامی- انقلابی و تاریخی ملت ایران با حدود ۴۸.۳ درصد بوده است که به نسبت سهم بالایی را به خود اختصاص داده است و نشان‌دهنده توجه ویژه به پرورش و نهادینه کردن هویت اسلامی- انقلابی و تاریخی ملت ایران در میان دانش‌آموزان است. همچنین ارتقای آگاهی اجتماعی با ۲۶.۶ درصد سهم مطلوبی را به خود اختصاص داده است که با توجه به اهداف اشاره شده در اسناد فرادستی، ضرورت اشاره به مضامینی که در آن به حقوق اجتماعی افراد، ارتقای دانش و مهارت‌های زندگی اجتماعی، آموزش آداب و الزامات زندگی اجتماعی و ... به خوبی منعکس شده است. تحلیل ابعاد اصلی منافع ملی نیز تأییدکننده مطالب فوق‌الذکر می‌باشد به نحوی که از بین ۲۶۹۷ فراوانی، به ترتیب بیشترین فراوانی‌ها مربوط به منافع ایدئولوژیک با ۱۳۳۳ فراوانی (۴۹.۴ درصد)، منافع سیاسی، اجتماعی با ۸۷۶ فراوانی (۳۲.۵ درصد) بوده است که تقریباً ۸۲ درصد از مجموع فراوانی‌های منافع ملی را به خودشان اختصاص داده‌اند و به ابعاد منافع رفاهی، اقتصادی با ۲۵۹ فراوانی (۹.۶ درصد)، منافع دفاعی، امنیتی با ۲۲۱ فراوانی (۸.۲ درصد) و منافع معطوف به نظام بین‌الملل با ۸ فراوانی (۰.۳ درصد) به میزان کمتری اشاره شده است. شایان ذکر است که بی‌توجهی یا کمتر توجه کردن به برخی ابعاد و مقوله‌های منافع ملی از قبیل منافع رفاهی، اقتصادی، توسعه همه‌جانبه کشور، استقلال همه‌جانبه، دستیابی به منابع انرژی و منافع معطوف به نظام بین‌الملل می‌تواند تا حد زیادی بر روی کارکرد سایر مؤلفه‌های منافع ملی اثرگذار باشد که به اختصار در ذیل به برخی از آن‌ها اشاره شده است.

برخی از مقوله‌ها از قبیل توسعه اقتصاد و معیشت مردم، توسعه همکاری‌های اقتصادی، توسعه همه‌جانبه کشور کمتر مورد توجه قرار گرفته است درحالی‌که تقویت معیشت مردم و تقویت زیرساخت‌های اقتصادی به‌عنوان یک نیروی محرکه اقتصادی به‌مراتب می‌تواند موجب

رضایت‌مندی مردم و تقویت ریشه‌های نظام جمهوری اسلامی شود. بسیاری از ناهنجاری‌ها و نارضایتی‌های اجتماعی که گاهی تبدیل به مسئله‌های امنیتی نیز می‌شوند ریشه در مسائل اقتصادی و معیشتی مردم داشته و دارند. دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران نیز نشان داده‌اند با پررنگ کردن این نابسامانی‌ها و از طریق وضع تحریم‌های ظالمانه سعی دارند اعتماد مردم نسبت به مسئولین نظام را از بین برده و منجر به کاهش سرمایه اجتماعی نظام شوند. بنابراین ضرورت دارد قشر آینده‌ساز این کشور برای درک مشکلات اقتصادی و راهکارهای رفع مشکلات آن تربیت شوند.

مقوله دیگری که در کتب درسی این پژوهش کمتر به آن پرداخته شده است و اتفاقاً از اهمیت بالایی برخوردار است، مقوله دستیابی به منابع انرژی می‌باشد. این در حالی است که آینده‌سازان این کشور باید بدانند دستیابی به منابع انرژی اعم از منابع تجدیدپذیر (انرژی خورشیدی، انرژی بادی، انرژی زمین‌گرمایی و...) یا تجدیدناپذیر (سوخت‌های فسیلی و سوخت اتمی) یکی از اساسی‌ترین مسائل آینده جهان خواهد بود و یکی از دلایلی که نظام استعمار و دشمنان جمهوری اسلامی ایران با داشتن انرژی صلح‌آمیز هسته‌ای ایران مخالفت می‌کنند و همواره به طرق مختلفی از قبیل ترور دانشمندان، خرابکاری در تأسیسات هسته‌ای، اعمال تحریم‌های یک‌جانبه و ... به دنبال ایجاد مشکلات عدیده برای کشورمان هستند، همین موضوع دستیابی به منابع انرژی است. استقلال همه‌جانبه کشور نیز یکی از مهم‌ترین مقوله‌هایی است که تاکنون در کتب درسی منتخب کمتر به آن توجه شده است. استقلال کشور در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی، علمی، صنعتی، نظامی، سیاسی و... باعث می‌شود که کشور بدون تحمل فشارهای خارجی بتواند احتیاجات خود را برطرف نماید، همواره برای پیمودن مسیر پیشرفت و رسیدن به اهداف خود حرکت کند و به‌عنوان یک کشور مستقل بتواند حتی در سطح منطقه و در عرصه‌های بین‌المللی مشارکت فعالانه داشته باشد و در تصمیم‌گیری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی اثرگذار باشد. مادامی که کشور در هر یک از زمینه‌های

فوق‌الذکر وابسته به خارج از مرزهای خود باشد، در مواقع نیاز باید شاهد اعمال فشار دولت‌های سلطه بر خود باشد.

مقوله‌های کسب پرستیژ و اعتبار ملی و همچنین توسعه روابط بین‌الملل نیز کمترین توجه را به خودشان اختصاص داده‌اند درحالی‌که کسب پرستیژ و اعتبار ملی در تعامل و قدرت چانه‌زنی با سایر کشورها، خصوصاً کشورهای همسایه و منطقه اثرگذار بوده و در مناسبات بین‌المللی نیز تعیین‌کننده است. به هر میزانی که روابط کشورمان با سایر دولت‌ها و کشورها گسترده‌تر و توسعه‌یافته‌تر باشد علاوه بر کمک به مبارزه با تحریم‌های خارجی، رونق تولید و اقتصاد، اشاعه فرهنگ ایرانی، اسلامی و تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و صنعتی کشورمان نیز افزایش خواهد شد که این امر به نوبه خود منجر به حل بسیاری از مشکلات و ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی خواهد شد.

با توجه به گستردگی ابعاد و مقوله‌های منافع ملی پیشنهاد می‌شود در یک تحقیق به روش اجماع نظر نخبگان نسبت به استخراج مهم‌ترین ابعاد و مقوله‌های منافع ملی اقدام شود. با عنایت به اینکه سطح درک دانش‌آموزان در مقاطع تحصیلی مختلف متفاوت است، پیشنهاد می‌شود ابعاد و مقوله‌های استخراج‌شده متناسب با سن و سطح درک دانش‌آموزان دسته‌بندی شده و جهت بهره‌برداری در اختیار مؤلفین کتب درسی و نهادهای مربوطه قرار گیرد. به برنامه‌ریزان آموزشی و مؤلفان کتاب‌های درسی پیشنهاد می‌شود با توجه به نتایج این پژوهش در میزان توجه به مقوله‌های منافع ملی تجدیدنظر نموده و تعادل بین آن‌ها را حفظ نمایند. با توجه به اینکه حفظ منافع ملی یکی از اهداف کلی در اسناد فرادستی آموزش و پرورش می‌باشد، پیشنهاد می‌شود در یک پژوهش مبنایی بر اساس طراحی الگو، الگوهای مناسبی به منظور چگونگی مطرح‌نمودن منافع ملی در کتب درسی ارائه گردد. با عنایت به اینکه توجه به منافع ملی و صیانت از آن برای عموم دانش‌آموزان مورد انتظار می‌باشد، لذا پیشنهاد می‌شود

تحقیقات مشابهی در کتب درسی دوره ابتدایی و دوره دوم متوسطه نیز انجام شود. با توجه به اینکه بافت فرهنگی محیط زندگی، نقش معلمان، دوستان، سبک زندگی خانواده‌ها، وضعیت اقتصادی خانواده‌ها و ... می‌تواند در تربیت فرد مؤثر باشد، لذا تأثیر متغیرهای فوق بر نهادینه‌شدن مفهوم منافع ملی موردبررسی قرار گیرد. در آخر باید اشاره کرد که تحقیق حاضر با برخی از محدودیت‌ها مواجه بوده که به طور خلاصه عبارتند از:

- در این تحقیق از بین عوامل مؤثر بر تربیت دانش‌آموزان از قبیل نقش معلمین، دوستان، محیط مدرسه، ابزارهای غیررسمی آموزش و... فقط کتاب‌های درسی منتخب موردبررسی و تحلیل قرار گرفته است.
- علاوه بر متوسطه اول در متوسطه دوم نیز، تربیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دانش‌آموزان صورت می‌گیرد که به دلیل گسترده‌شدن قلمرو تحقیق، در این پژوهش امکان بررسی منافع ملی در کتب درسی دوره دوم متوسطه مقدور نبوده است.
- با عنایت به اینکه در اسناد فرادستی آموزش و پرورش به صورت کلی به منافع ملی پرداخته شده است، معیار مناسبی برای تعیین سطح تحلیل منافع ملی در کتب درسی در اختیار محقق نبوده است.
- نبودن شاخص‌های استاندارد برای مقوله‌های منافع ملی به منظور استفاده در فرآیند کدگذاری مقوله‌ها.
- مقوله‌های منافع ملی بررسی شده در این تحقیق نسبتاً گسترده بوده و هر یک از مقوله‌ها دارای شاخص‌های متنوعی بوده‌اند.

منابع

- ابراهیمی، طاهره (۱۳۹۴)، تحلیل محتوای کتاب های درسی پایه هفتم و هشتم دوره اول متوسطه بر اساس مؤلفه های هویت ملی، پایان نامه کارشناسی ارشد، شهید باهنر، کرمان.
- پورسعید، فرزاد (پائیز و زمستان ۱۳۸۱)، ۱۱ سپتامبر و تحول مفهوم منافع ملی: گذار از منافع ملی به منفعت نظام جمهوری اسلامی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره سوم و چهارم، ۶۹۳-۷۱۰.
- پیری، حیدر (۱۳۹۲)، منافع ملی حیاتی و حقوق بین الملل، چاپ اول، تهران: مجد.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۰)، منافع ملی ما کدامند؟، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۱۱ و ۱۲، ۴۷-۶۵.
- حرفتی سبحانی لیل آبادی، محمد و پیری، موسی (۱۳۹۶)، تحلیل محتوای کتاب های فارسی دوره اول متوسطه برحسب میزان توجه به مؤلفه های سرمایه فرهنگی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، شماره ۴، ۴۱-۶۵.
- حرفتی سبحانی لیل آبادی، محمد (۱۳۹۵)، تحلیل محتوای کتاب های درسی دوره متوسطه اول بر حسب میزان توجه به مؤلفه های سرمایه اجتماعی و فرهنگی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز.
- حسین زاده، عباس (۱۳۹۲)، رابطه ایدئولوژی و منافع ملی در جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
- درویشی، فرهاد و فردی تازه کنده، محمد (پائیز و زمستان ۱۳۸۷)، مفهوم منافع ملی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مطالعه موردی: دولت خاتمی (۱۳۷۶-۱۳۸۴)، فصلنامه ژئوپلیتیک، شماره سوم، ۱۰۲-۱۳۶.
- دهقانی فیروز آبادی، سیدجلال (۱۳۹۴)، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، چاپ ششم، تهران: سمت.
- رسولی، مهستی و امیرآشنایی، زهرا (۱۳۹۰)، تحلیل محتوا با رویکرد کتب درسی، چاپ اول، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- شارع پور، محمود؛ سلیمانی بشلی، محمدرضا و شکراللهی، آمنه (۱۳۹۱)، بازتابی مؤلفه های هویت ملی در کتب فارسی دوره ابتدایی، خانواده و پژوهش، شماره ۱۷، ۱۴۷-۱۷۰.
- شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۱)، برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰)، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- قامت، جعفر (۱۳۸۹)، منافع ملی و روش های دستیابی به آنها، دانشنامه (واحد علوم و تحقیقات)، شماره ۹، ۱۲۹-۱۵۰.

قبادی، خسرو (۱۳۸۴)، ضرورت‌ها و بایسته‌های منافع ملی در نظام جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه دانشگاه امام صادق، شماره ۲۶، ۱۱۰-۱۲۸.

کلیتون، دیوید (۱۳۷۸)، دو رویه منفعت ملی، چاپ اول، ترجمه اصغر افتخاری، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی. گوهری مقدم، ابوذر؛ فیضی، رضا و باباهادی، محمدباقر (تابستان ۱۳۹۷)، بررسی مفهوم هویت و منافع ملی و رابطه بین آن‌ها در اندیشه مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، امنیت ملی، شماره ۲۸، ۱۰۵-۱۲۸.

محمدی مهر، غلامرضا (۱۳۹۸)، روش تحلیل محتوا (راهنمای عملی تحقیق)، تهران: دانش نگار. مسعودی، محمدحسین (۱۳۹۴)، مبانی نظام اسلامی با تأکید بر مفهوم منافع و امنیت ملی در آرا و اندیشه‌های حضرت امام خمینی^(ره)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت.

مقام معظم رهبری، (۱۳۹۶/۰۳/۲۲)، بیانات در دیدار مسئولان نظام، قابل‌دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36824>

مقام معظم رهبری، (۱۳۹۲/۰۲/۱۰)، سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور، قابل‌دسترس در: <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=22421>

منصوری، علی و فریدونی، آزیتا (۱۳۸۸)، تبلور هویت ملی در کتب درسی، بررسی محتوایی کتاب فارسی دوره ابتدایی علوم سیاسی، شماره ۳۸، ۲۷-۴۶.

مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، (۱۳۷۹/۱۰/۰۱)، الگوی آرمان‌گرایی و واقع‌بینی در اندیشه و سیره امام علی^(ع)، قابل‌دسترس در: <http://farsi.khamenei.ir>

وصالی، سمیه (۱۳۹۵)، نقش افکار عمومی در تعریف منافع ملی در قانون اساسی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق عمومی، دانشگاه قم، قم.

ولی پور، آسیه (۱۳۹۰)، تحلیل محتوای کتب علوم اجتماعی مقطع متوسطه با تکیه بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی، علامه طباطبائی، تهران.

یزدی‌زاده، زینب (۱۳۸۸)، تحلیل محتوای کتب درسی راهنمایی بر اساس مؤلفه‌های مهارت‌های زندگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، پیام نور، تهران.